

Stanija Ivajnsič

NEKATERA ODPRTA VPRAŠANJA IN DILEME SOCIALNEGA DELA V DOMU ZA STARE LJUDI

V času, ko se naša družba neustavljivo stara in delež starih ljudi postaja vse večji, je institucionalno varstvo nuja oziroma potreba, ki jo narekuje sodoben način življenja.

Obstoječa mreža domov za stare ljudi v Sloveniji ima skupno kapaciteto 13.282 mest. Od tega 10.763 mest zasedajo stari nad 65 let. Ostalih 2.519 mest zasedajo ljudje, mlajši od 65 let.

Domovi zajemajo samo 3,8% vseh starih nad 65 let.

V domovih živijo tudi mlajše osebe, invalidi.

Glede na njihovo zdravstveno stanje je tretjina vseh potrebna osnovne oskrbe, torej stanovanja in prehrane, ostali pa so tisti, ki potrebujejo dodatno pomoč in oskrbo oziroma so delno pomični ali nepomični.

Gre za veliko število ljudi, ki so se za prihod v dom odločili iz nuje, oziroma, ki iz različnih razlogov niso mogli ostati v svojem prejšnjem bivalnem okolju. Prihod v dom so sprejeli kot izhod v sili; njihova odločitev je bila največkrat pogojena s slabim zdravstvenim stanjem in odvisnostjo od tuje pomoči.

Lahko rečemo, da domovi preraščajo v geriatrične bolnišnice z velikim številom nepomičnih ljudi.

Materialne razmere v domovih niso slabe. Za stanovalce domov je dobro poskrbljeno, namreč, za njihovo nastanitev, prehrano, zdravstveno nego in oskrbo.

Kljub velikemu prizadevanju, da se življenje v domu kulturno in družabno obogati, se velik del stanovalcev ne more udeležiti večine tovrstnih prireditev.

Tisti, ki to lahko storijo, so deležni kulturno in družabno zelo bogatega življenja v domu.

Za nepomične stanovalce se tudi prirejajo prilagojene oblike druženja, zabave in razvedrila na bolniških oddelkih oziroma po sobah.

O takih akcijah in pozitivnih izkušnjah pri delu s prostovoljci, z dijaki srednjih šol, o skupinah za samopomoč in o medsebojni pomoči in samoorganiziranju stanovalcev doma bi lahko dosti napisali. Dosti lepega, pozitivnega in optimističnega, kljub negativni konotaciji, ki jo začutimo, ko se piše o življenju v domovih. Negativno zato, ker je v naši družbi še vedno dosti predsodkov do doma, podedovane negativne miselnosti, ki je gotovo neupravičena in stereotipna.

Pri taki situaciji se pred socialno delavko ali delavcem v domu pri vsakdanjem delu odpirajo mnoga vprašanja in dileme. Navedla jih bom nekaj, za katere menim, da so ključnega pomena in izhajajo iz odnosa do starega človeka in njegovih sorodnikov, odnosa do strokovnega tima in ustanove v kateri sta socialna delavka ali delavec zaposlena in v odnosu do zunanjih institucij in posameznikov, s katerimi sodeluje.

Kako ohraniti osebno integriteto sprejetih v dom, oziroma, kako obvarovati starega človeka pred totalno institucionalizacijo, mu omogočiti, da ohrani v največji možni meri svoje navade in običaje, ne da bi pri tem odstopal od splošnih pravil kolektivnega življenja v ustanovi? Eden od odgovorov na to vprašanje je omogočiti starostniku, da opremo v domski sobi dopolni po svoji želji oziroma potrebi. Seveda, smiselno in nujno potrebno je, da mu omogočimo,

da v svoji sobi ostane ne glede na svoje zdravstveno stanje. V praksi se stanovalci domov po poslabšanju zdravstvenega stanja preseljujejo iz hotelskih delov na bolniške oddelke doma.

Problem, ki se nanaša na njihovo osebno integriteto, je tudi urejanje njihovih medsebojnih odnosov.

Največkrat se nam zelo mudi rešiti njihove medsebojne spore in jim ne pustimo, ne damo časa, da to storijo sami. Naši včasih hitri posegi so eden od nadzorovalnih mehanizmov institucije, kar včasih opravičujemo z uradnimi cilji ustanove. Vendar moramo pustiti staremu človeku, da sam nemoteno vzpostavlja komunikacijo, da ima oblast nad svojim delovanjem, življenjem in prepričanjem. Skratka, ustvariti moramo pogoje za večjo subjektivnost in individualnost.

Včasih socialne delavke/delavci čutimo pritisk okolja, da njihove medsebojne spore preprečimo ali jih nujno rešujemo. *Gre za vprašanje mej v poseganju v medčloveške odnose in prepoznavanje situacij, ki zahtevajo nujno reševanje.*

Ob delu, ki ga opravljamo, dostikrat prepoznamo koristoljublje ljudi, ki ponujajo pomoč starostniku. Dejanja, ki jih prepoznamo za izkoriščevalna, so lahko v kakšnem trenutku za starega človeka najbolj sprejemljiva in koristna, oziroma, mu lahko zadovoljijo potrebe v starosti ali vsaj v določenem času. Nekatere take »pomoči« se končajo z podpisom darilne pogodbe ali kakšno drugo konkretno koristjo. Lahko, nasprotno, starostnik želi urediti svoje življenje na način, ki mu ustreza, pa mu pri tem nasprotujejo njegovi otroci. Take in podobne primere srečujemo pri urejanju prihoda v dom, kadar se starostniki obračajo na nas in od nas pričakujejo določeno pomoč in usmerjanje, za katerega niti nismo kompetentni. Tudi v tem primeru gre za vprašanje mej v poseganju in urejanju medsebojnih odnosov ljudi, potrebnih pomoči, in za možne posledice. Ugotavljamo, da v družbi manjka pomemben člen oziroma institucija, ki bi bila zadolžena za zaščito starostnika pred različnimi izkoriščanji in zlorabami, saj se v hitrih spremembah v družbi ali zaradi svojega zdravstve-

nega stanja sami ne znajdejo. Z drugimi besedami, starostniki so pogosto vaba za različna izkoriščanja in manipulacije.

Poseben problem v domovih je varstvo mlajših invalidnih in bolnih oseb (po prometnih in drugih nesrečah, posledice zlorabe alkohola in mamil ali druge bolezni), ki v domovih živijo skupaj s starimi ljudmi. Problem je pravzaprav njihova namestitve v domove. V naši družbi, razen nekaterih enot, mlajšim invalidom ni omogočeno organizirano zavodsko življenje.

Več kot 50% vseh, ki živijo v domovih, je starejših od 80 let. Raste tudi število starejših od 90 let. Pri taki starostni strukturi se pojavlja problem vse večjega števila psihično in mentalno spremenjenih starostnikov (demence). Ti zahtevajo poseben prijem in obravnavo. V rednem izobraževanju posvečamo tej problematiki vse premalo pozornosti. Sodoben način življenja namreč pušča vse večje posledice na mentalno in psihično zdravje ljudi, zato je število starostnikov, ki potrebujejo posebno varstvo, vse večje.

Za vse stanovalce v domu velja to, da del njihovih psiholoških in emocionalnih potreb kljub našemu velikemu prizadevanju ostaja nezadovoljen. Te potrebe lahko zadovoljujejo le v stikih s svojimi najbližjimi in sorodniki. Gre za občutke odrinjenosti, nekoristnosti, domotožja, navezanosti na bližnje in domače okolje, stanje ekonomske odvisnosti od sorodnikov, občutek, da je plačevanje domske oskrbe v veliko breme sorodnikom, in podobno. Vprašanje, ki se nam odpira, je, kako maksimalno motivirati sorodnike, da starostnika večkrat prepeljejo v domače okolje, v prejšnje stanovanje, ter da se o navedenih občutkih s starostnikom odkrito pogovorijo.

Pri nekaterih sorodnikih obstaja bojazen, da starostnik ne bi hotel nazaj v dom, če bi ga enkrat odpeljali v njegovo stanovanje, ali pa se po namestitvi starostnika v dom od njega odtujijo in stiki postanejo zelo redki. Izgovor za tako ravnanje je pomanjkanje časa. V bistvu gre za pomanjkljivo pripravo na приход v dom; lahko pa tudi za to, da sorodniki dajejo lažne obljube (da bo v domu kratek čas, da bo samo na rehabilitaciji, da bo pravzaprav v bolnišnici...).

Ko gre za starostnika, ki je pomičen, lahko pri pripravi na prihod v dom veliko pomagamo s tem, da se dogovorimo za večkratne obiske in razgovor v domu. Problem je pri težje pomičnih in nepomičnih in pri premeštitvah iz bolnišnice v dom. Ugotavljamo, da bi lahko to veliko vrzel reševali s sprotim delom s sorodniki, ki so prav tako v veliki stiski kot stanovalci doma. Gre za pomoč otrokom in sorodnikom, ki včasih čutijo veliko odgovornost in krivdo za to, da so njihovi starši ali sorodniki v domu. Vsekakor je pri tem pomembno, kakšni so bili njihovi odnosi prej v domačem okolju. Če so ti bili dobri, se taki tudi nadaljujejo. V primerih, ko so odnosi skrhani ali kontaktov sploh ni bilo, pa je naša naloga toliko večja ravno pri tem, da jih vzpostavimo.

Ne smemo pozabiti, da obstaja dosti primerov dobrega medsebojnega razumevanja in sodelovanja med stanovalci doma, njihovimi sorodniki in domom. Stanovalci odhajajo na obiske zunaj doma, gredo v svoje prejšnje okolje, na dopuste in podobno.

Obstaja tudi vprašanje dvojne vloge, ki jo imamo pri delu. Gre za vlogo svetovalca in pomočnika, ki jo imamo v odnosu do starega človeka in njegovega okolja, in vlogo, ki jo imamo v odnosu do doma, ki je institucija z določenimi pravili. Naloga, ki jo imamo, je uresničitev obeh vlog, pri čemer naj bi dom čim bolj ustrezal željam, navadam in pričakovanju starega človeka.

Vloga, ki jo ima socialna delavka ali delavec v strokovnem timu doma, je pomembna. Tim naj bi bil v pomoč vsem strokovnjakom, ki v njem sodelujejo, in predvsem v korist stanovalcem doma oziroma uporabnikom. Socialna delavka ali delavec se lahko v timu včasih počutita osamljena, bolj izpostavljena, zato morata poznati meje svojega vključevanja v timsko delo. Tukaj mislim na zaupanje, ki ga imajo stanovalci doma oziroma druge osebe do socialne delavke. Kar je rečeno socialni delavki ali delavcu, ni treba za vsako ceno prenašati v širše delovno okolje. Gre spet za prepoznavanje meja nujnosti in koristnosti posredovanja informacij in za tako imenovano »kolektivno delo«.

Trenutno največji problem glede zaščite starih ljudi je prezasedenost domov. Čakal-

ne dobe so dolge. Dostikrat se zgodi, da star človek po odločitvi za prihod v dom doživi razočaranje, ker zaradi prezasedenosti ne ve, kdaj bo sprejet, ali naj se pripravi na prihajajočo zimo in podobno. Nekateri po odločitvi začnejo že pakirati in urejati zadeve, ki so vezane na odhod v dom. Njihovo zdravstveno stanje se po navadi do sprejema spremeni in ga »pod nujno« sprejmemo v dom, kjer koli je prosta postelja, in ne v enoposteljno ali dvoposteljno sobo, kakor si je mogoče želel. Ta problem posledično odpira še vprašanje ustrezne namestitve. Pri sprejemu ni več mogoče biti pozoren na strukturo stanovalcev v določeni sobi, njihove navade in potrebe, kar nam po določenem času narekuje dodatne preselitve.

V Mariboru smo se v službah, ki skrbijo za varstvo starih ljudi, dogovorili za posebno koordinacijo in reševanje te problematike. Socialne službe doma, centrov za socialno delo, bolnišnice in patronažna socialna služba se sestajamo enkrat mesečno. Tako sodelovanje poteka že nekaj časa. Na teh koordinacijskih sestankih se dogovarjamo za prioritarno reševanje najnujnejših primerov. Nazadnje smo ugotovili, da pravzaprav rešujemo samo še nujne primere. To ni prav in ni pošteno do ostalih čakajočih. Ugotavljamo, da problem presega meje naših možnosti in kompetenc. O tem smo obvestili vodilne v svojih delovnih okoljih. Sprašujemo se, kako naprej, kratkoročno in dolgoročno, za kar menimo, da je problem družbe v celoti, ki bo morala rešiti tudi problem premajhnih kapacitet domskega varstva glede na porast populacije starih nad 65 let.

Navedla sem le nekaj vprašanj. Ta in mnoga druga nas pri delu, ki ga opravljamo, nikoli ne zaobidejo in se jim ne moremo izogniti. Delo, ki ga opravljamo, je izredno psihično naporno.

Meje našega poseganja v človeka, njegove odnose s sorodniki, z otroki, ostaja v našem poklicu večna tema.

Ko se pri delu odločamo za konkretno rešitev oziroma ravnanje, nam še vedno ostane vprašanje, ali je rešitev najboljša. V trenutkih dvoma pogosto prevalimo breme sami nase, ker moramo zadevo pripeljati h koncu.

To breme nosimo sami.

Res je, da si človek z izkušnjami pridobi pogum in trdnost, res pa je tudi, da občutek pravilnega ravnanja dobi z preverjanjem, ob mnenju drugih in ob pretresanju morebitnih drugačnih rešitev. To lahko ponudijo samo člani v skupini ali posameznik, ki ni čustveno vpleten v razmerje med udeleženci v svetovalnem odnosu. Odprta vprašanja oziroma dileme, s katerimi se

srečujemo pri opravljanju svojega dela, je mogoče reševati z metodo supervizije v socialnem delu. Supervizija kot metoda ponuja nova spoznanja in odpira nova vprašanja, ki so vsebinske, metodološke ali etične narave. Omogoča strokovno rast svetovalca pomočnika, utrjuje njegovo samozavest, avtonomnost in suverenost pri odločanju, kar je zelo pomembno za uspešno opravljanje dela in zadovoljstvo ob njem.